

TAO EN GNOSIS

de wijsheid van het midden

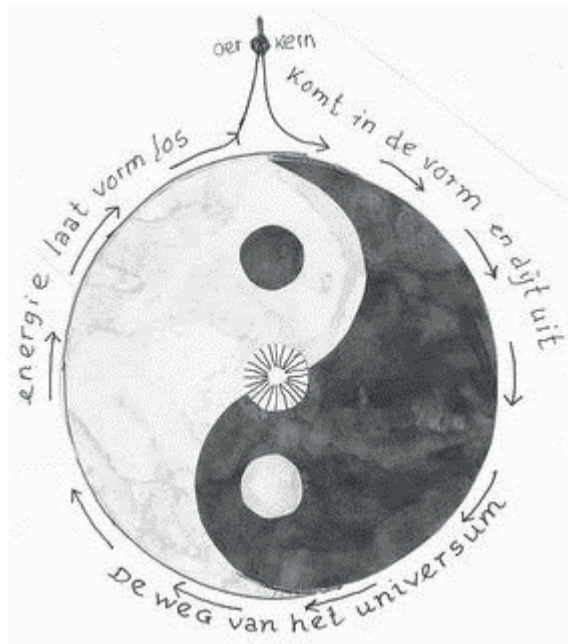
Hoofdstuk 5. Terug tot Tao

5.1 Ingaande en uitgaande stroom

Om een goed inzicht te krijgen in de grote kosmische wetten en hun betekenis voor ons persoonlijke leven, herhalen we nog eens het proces van het tot leven wekken van ons universum, zoals beschreven in de taoïstische geschriften.

Voordat onze kosmos bestond, was er een onafzienbaar grote oerchaos, of oersoep, vol met kernen van pure energie; energie die niet verbonden is met materie.

Uit een van deze kernen werd ons universum tot leven gewekt: een levend kosmisch lichaam kwam in de vorm.

Wat begon als een kleine concentratie van onvoorstelbaar samengepakte energie, dijde met gigantische vaart uit, als een enorme golf van yang energie, zoals de zee bij vloed. (pijlen rechts in de tekening).

Energie verbindt zich in de kosmos met materie: de tienduizend dingen ontplooiën zich in een almaar toenemende complexiteit. Door middel van talloze transformaties ontstaan nog steeds oneindig veel nieuwe vormen van leven. Het heelal is onderworpen aan de wetten van zowel het yin als het yang. De uitdijende yang-fase zal daarom eens tot haar uiterste grens komen, waarna een omgekeerde beweging plaatsvindt. Langzaam maar zeker zal het universum zich dan samentrekken, als in een immense beweging

van yin energie, zoals de zee bij eb (pijlen links in de tekening).

Alle energie binnen de kosmos laat dan geleidelijk aan de verbinding met de materie los zodat de tienduizend dingen ten langen leste zullen verdwijnen. Wat blijft is opnieuw een uiterst kleine kern van ongelooflijk samengebalde energie die weer op zal gaan in de oer-chaos, nu verrijkt met al de ervaringen die het kosmische lichaam in de vorm heeft opgedaan.

Dit hele wonder is mogelijk dankzij de interpolatie tussen het yin en het yang, welke op haar beurt mogelijk wordt gemaakt dankzij 'iets' dat niet meebeweegt: de *yong*, de afspiegeling van Tao.

5.2 Zo boven, zo beneden

De oude Chinezen kenden al de wet van: 'Zo boven, zo beneden'.

Processen welke het kosmische lichaam in het groot doormaakt zijn in het klein ook op de mens van toepassing.

Ook wij zijn tot leven gewekt uit een kleine kern waarin alles wat zich later gaat ontwikkelen al in de kiem besloten ligt. Deze kern gaat zich razendsnel ontwikkelen en wanneer wij bij de geboorte onze intrede in dit leven doen blijft deze ontwikkeling doorgaan. Van kind groeien we naar volwassene, bereiken de rijpheid van de middelbare leeftijd, maar daarna nemen onze krachten langzaam af, totdat we dit leven uiteindelijk weer zullen verlaten. De microkosmos is dan verrijkt met de vele ervaringen die hij in dit leven heeft opgedaan.

Gedurende de ontwikkeling van zowel macrokosmos als microkosmos blijven het yin en het yang zich in een eindeloze wisselwerking tot elkaar verhouden. De bedoeling ervan is – waar het de mens betreft – om hem te leren onderscheid te maken tussen de tienduizend dingen. Dit proces kan heel veel levens in beslag nemen.

Wanneer hij zich bewust wordt van de werking van het yin en het yang, staat hij open voor de *yong*, de *roos*, de vonk van Tao in het eigen hart.

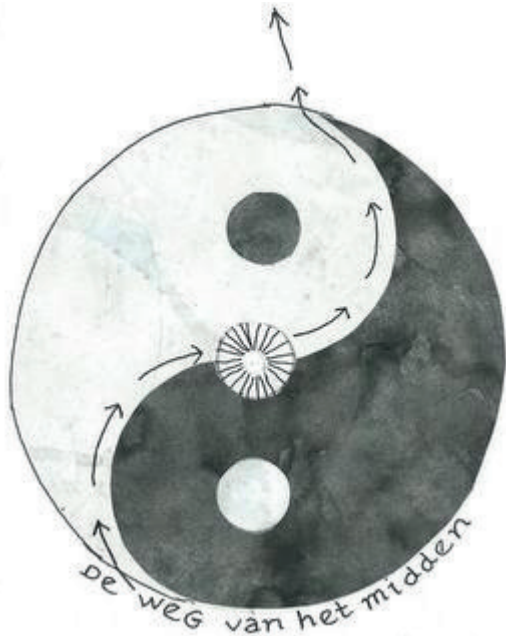
Dan bevindt hij zich op een keerpunt in zijn leven.

In hoofdstuk 3 bespraken we dat de mens beschikt over 'vrije energie', energie welke hij niet nodig heeft om te overleven, maar die hij naar eigen goeddunken kan gebruiken.

Vanwege deze vrije energie is hij in staat om zijn focus te verleggen van de wereld van het tijdelijke naar de tijdloze natuur die 'in het midden' is.

Wie dit doet volgt – zoals het in het taoïsme genoemd wordt: 'de dubbele koers'.

Terwijl hij te maken blijft houden met de altijd durende veranderingen tussen het yin en het yang, verbindt hij zich tegelijkertijd met het tijdloze in zichzelf.

Hij neemt als het ware de kortste weg tot Tao, hij gaat 'binnendoor', (*de pijlen in het witte deel van de tekening*). Dit is 'de Weg van het midden', de koninklijke weg tot in Tao. Hij gaat zich rechtstreeks met Tao verbinden.

Wie deze weg gaat, werkt bewust mee om alles wat tussen hem en Tao in staat los te laten. Over deze weg van de Koning spreekt Lao Zi voortdurend in zijn Daodejing, op steeds verschillende manieren.

Ook in de school van het Rozenkruis wordt deze 'Weg van het midden', bewandeld, want het is de weg van gnosis, 'de wijsheid van het hart'.

In 'De Chinese Gnosis' merkt J. van Rijckenborgh op:

Door allen die het nieuwe bewustzijn deelachtig willen worden zal dan ook een grote inspanning moeten worden betoond om het gestelde doel te bereiken. Het betreft een levenshouding van nieuwe en praktische aard, een levenshouding die zich niet op tussenwegen zal laten ophouden en die de gerichtheid dient te bezitten, zich op de juiste wijze af te stemmen op alle stralingen die van het kernwezen uitgaan.³⁹

5.3 Doorbreek wat Tao verspert

De oude taoïstische wijzen beseften terdege dat een mens moeite moet doen om de belemmeringen weg te nemen welke tussen hem en Tao in staan.

Lao Zi zegt in vers 53:

Veronderstel dat ik met een grein van kennis zou wandelen op de grote Weg, dan zou ik slechts vrezen voor afdwalen. De grote Weg is effen, maar mensen houden van zijpaden.

J.J. Duyvendak (uit het Chinees)

Zou ik zelfs maar een klein beetje kennis hebben van het volgen van de grootse Weg is mijn enige angst daarvan af te dwalen. Op de hoofdweg blijven is gemakkelijk, maar mensen houden ervan op dwaalsporen te worden gebracht.

Bram den Hond (hertaling)

39. J. van Rijckenborgh, *De Chinese Gnosis*, hfs. 25-III, uitg. Rozenkruispers, Haarlem, 1989.

De mens die 'de weg van het midden' gaat, heeft 'een grein van kennis', want de kracht die van Tao uitgaat – de Teh – is voor hem tot een richtingaanwijzer op de grote Weg. Met 'grote Weg' verwijst Lao Zi naar Tao die hij meermalen 'groot' noemt.

Afdwalen betekent in dit verband dat een mens tegen zijn aangeboren natuur in handelt en doet wat hij belangrijk vindt voor zichzelf.

Het werk van Zhuang Zi is te lezen als één grote toelichting op de Daodejing van Lao Zi. In een van zijn verhalen benoemt hij alle dingen die de mens opwerpt tussen zichzelf en de tijdloze natuur van Tao in het hart: deze hebben betrekking op ons denken, voelen, willen en handelen. Hij maakt ons duidelijk:

*Houd op met de waanzin van je wil.
Maak je los uit de snaren van het hart.
Verwijder wat de kracht van Tao [de Teh] belast.
Doorbreek wat de Tao verspert.*

*De illusies van onze wil zijn:
Aanzien, rijkdom, beroemdheid, gezag, een goede naam, en profijt.*

*De zes snaren van het hart zijn:
Gestalte, gratie, schoonheid, aanzien, hartstocht en verliefdheid.*

*Zes zijn er die de kracht van Tao [de Teh] belasten:
Afkeer, begeerte, vreugde, woede, verdriet en genot.*

*De zes versperringen van de Tao zijn:
Aannemen en verwerpen, geven en nemen, kennis en kunnen.⁴⁰*

Zhuang Zi heeft het opvallend genoeg niet alleen over onze zogeheten 'slechte' eigenschappen, want daarvan kunnen we ons nog wel voorstellen dat deze Tao in de weg staan, maar hij benoemt in dit verband ook onze zogeheten 'goede' hoedanigheden. Dit is voor ons misschien wat moeilijker te plaatsen.

40. Kristofer Schipper, *Zhuang Zi, de volledige geschriften*, hfs. 23- VIII, uitg. Augustus, 2007.

Waar het om gaat is dat niets in ons universum van absolute waarde is, alles heeft alleen betekenis in relatie tot zijn tegendeel. Dit geldt ook voor wat wij onder 'goed' en 'kwaad' verstaan.

Uit iets dat we aanvankelijk als 'kwaad' beschouwden, kan later iets 'goeds' voortkomen. Dit kan zelfs tegelijkertijd, zoals het gezegde luidt: 'De een zijn dood is de ander zijn brood.'

Hetzelfde geldt voor onze goede eigenschappen: vriendelijkheid bijvoorbeeld. Daaruit kan iets voortkomen dat minder 'goed' is, want wie extreem aardig is laat over zich heen lopen, dan wordt gezegd: 'Al te goed is andermans gek.'

We hebben het in dit verband over het normaal menselijk 'zijn', uitwassen van pure boosaardigheid of voorbeelden van oprecht altruïsme vragen om een dieper gaande beschouwing dan hier mogelijk is.

Zhuang Zi maakt ons er dus van bewust dat wijzelf het zijn die Tao en de Teh in de weg staan doordat we ons door het bewegen van de polariteiten mee laten slepen.

Wij zijn als een kind op een wip die almaar omhoog en omlaag gaat. Dat is voor een kind natuurlijk deel van de pret, maar wie in spiritueel opzicht volwassen wordt gaat inzien dat het heen en weer bewegen tussen deze twee uitersten hem bij het midden vandaan houdt.

Hij of zij die 'De weg van het midden' bewandelt, probeert om al de zaken die Zhuang Zi noemt zo objectief mogelijk onder ogen te zien, zowel het positieve als het negatieve, om ze daarna los te laten. Dit blijkt echter nog niet zo eenvoudig, want wat in zoveel levens tot een gewoonte is geworden, is niet zo een twee drie af te leren.

Toch hoeft hij hier niet moedeloos van te worden, want het blijkt altijd weer opnieuw mogelijk om zich tot het tijdloos midden te richten.

Dan is hij onmiddellijk weer in contact met de vonk van Tao. Deze kent geen afwijzing, alleen aanvaarding, daar is geen oordeel, wel liefde, daar ontvangt hij de kracht om moedig verder te gaan op zijn weg.

Lao Zi zegt in vers 62:

De Tao is wat heilig is voor alle schepsels
Van goede mensen de schat,
van slechte mensen de beschermer.

Waarom werd in vroege tijden deze Tao zozeer vereerd?
Was dat niet omdat werd gezegd:
'wie zoekt zal door hem vinden,
wie gezondigd heeft zal door hem vergeven worden'?
Daarom was hij kostbaarder dan de hele wereld!

Kristofer Schipper (uit het Chinees)

Zie Tao als de bron van alles wat er is.
Het is de geheime schat van de goede mensen
en de toevlucht van de slechten.

Waarom waardeert iedereen de Tao?
Is het niet omdat je vindt wat je zoekt?
Omdat je wordt vergeven wanneer je zondigt?
Het is het grootste geschenk dat er is.

Roeland Schweitzer (hertaling)

5.4 Doen het niet-doen

Wie zich tot het tijdloos midden in het hart richt ontvangt een onvoorstelbaar grote liefde. Deze straalt van Tao uit en is daarom niet gepolariseerd, wat inhoudt dat deze liefde niet tot haar tegendeel kan verkeren. Zij vormt voor de reiziger op de koninklijke weg zijn voedsel, drinken en energie.

Hierdoor kan hij de tienduizend dingen – zowel in als buiten zichzelf – waarnemen, en leert hij om vervolgens niet tot handelen over te gaan, zoals de paardenfokker uit het vorige hoofdstuk. Dit klinkt misschien vreemd, want wij zijn gewend om wanneer we iets zien dat niet ‘goed’ is, onmiddellijk tot actie over te gaan om te zorgen dat het in orde komt. Daarbij handelen we vanuit onze persoonlijke visie op hoe het ‘beter’ moet. Het is opvallend dat een mens er sterk toe neigt om zijn visie aan anderen op te dringen. Alle activiteiten die ons tot persoonlijk voordeel zijn, blokkeren de weg van het midden. De leerling van Tao probeert daarom van dit soort handelen af te zien.

Afzien van egocentrisch handelen wordt in de taoïstische filosofie genoemd: *wu wei*. Dit houdt in: niets doen dat tegen Tao ingaat.

Lao Zi zegt in zijn vers 48 wat er dan gebeurt:

Wie aan studie doet
wordt dagelijks meer.
Wie zich tot Tao richt,
wordt dagelijks minder.
Minder en minder
tot niet-doen wordt gedaan.
En wanneer niet-doen wordt gedaan
blijft niets ongedaan.

E. Nooyen (uit het Chinees)

Het streven naar geleerdheid is
om te vermeederen dag na dag;
het streven naar Dao is
om te verminderen dag na dag.
Het is om te verminderen en te verminderen,
en het niet-handelen te bemachtigen.
Door niet-handelen blijft er niets ongedaan.

Peer Brouwers (uit het Chinees)

Wie ‘aan studie doet’ houdt zich bezig met de tienduizend dingen. Hij staat dan in de uitgaande stroom van het leven, de yang fase waarin veel geleerd wordt.

Wie zich tot Tao richt – de weg van het midden gaat - wordt dagelijks minder, gezien naar al die dingen welke tussen hem en Tao instaan. Hij gaat meer en meer leven vanuit het *wu wei*.

Niet omdat de tienduizend dingen ‘slecht’ zouden zijn, maar omdat zij niet meer passen in de nieuwe fase, zoals onze kleding bij het veranderen der jaren ons niet meer past.

In de School van het Rozenkruis wordt *wu wei* genoemd: *het endura*. Hierover zegt zij:

Het endura houdt in het volkomen vervagen van de sterfelijke, afgescheiden, aardgeboren mens door de oorspronkelijke, onsterfelijke, goddelijke mens, de ware Geest-mens, volgens het goddelijke scheppingsplan.⁴¹

Wanneer niet-doen wordt gedaan, blijft niets ongedaan, zo zegt Lao Zi.

41. Catharose de Petri, *Transfiguratie*, p. 9, Rozenkruispers, Haarlem.

Dit is een uitspraak die ons misschien onlogisch voorkomt, want wanneer wij in het gewone leven iets te doen hebben, maar in plaats daarvan niets doen, dan gebeurt er gewoonweg niets. Maar wie in het *wu wei / endura* staat, geeft zich over aan de vonk van Tao in het hart. De kracht van Tao – de Teh - ‘doet’ dan datgene waartoe wij niet in staat zijn: onszelf en ons eigenbelang loslaten. Deze kracht schenkt ons de mogelijkheid om de tienduizend dingen waar te nemen, maar ons niet mee te laten slepen door onze emoties, gedachten of wensen.

Hierdoor wordt ons hart leger aan eigenbelang en voller aan de liefdekracht van de Teh. En deze kracht stralen we – zonder opzet – ook weer uit. Dit doet anderen ‘deugd’.

Het is voor een mens echter een hele kunst om zich deze stralende liefdekracht niet toe te eigenen.

Op een zonnige dag zit kikker urenlang op het blad van een waterlelie zomaar wat te zitten. Het is rustig en stil in zijn kleine put, zijn familie slaapt.

Het is windstil en terwijl hij rustig blijft zitten wordt het water langzaam rimpelloos en helder.

Kikker doet niets.

Dan ineens, ziet hij op het water een enorm licht, het schittert, straalt en verblindt hem. Zoiets moois heeft hij nog nooit gezien en zijn hele wezen straalt van een intense warmte zoals hij die nooit eerder heeft gekend. Hij beseft dat hij eindelijk wordt wie hij moet zijn. Dit licht wil hij dan ook voor altijd bij zich houden.

Opgetogen duikt hij erop af.

Het water rimpelt en het licht is verdwenen.⁴²

5.5 Terug tot in Tao

De mens die in het niet-doen staat, in het endura, beweegt mee in de terugkerende stroom die tot in Tao voert. Daarin laat energie de materie los. Dit wordt in het Taoïsme genoemd: innerlijke alchemie en bij het Rozenkruis: transfiguratie. Beide verstaan hieronder een ingrijpend proces waarin het tijdelijke omgezet wordt in het niet tijdelijke.

Lao Zi zegt hierover in vers 57:

Daarom zegt de Wijze:
ik ben wu wei
en dan zal het volk zich vanzelf hervormen.

Henri Borel (uit het Chinees)

Daarom luiden de woorden van de Wijze:
Ik doe niets,
en het volk wordt vanzelf getransformeerd;

Chris Nap (hertaling)

42. Elly Nooyen, niet gepubliceerd verhaal.

J. van Rijckenborgh omschrijft het als volgt:

In het transfigurisme gaat het om zelfverlorenheid, een volledig zichzelf verliezen. En eerst uit dit verliezen wordt HET gewonnen. Met dit Het kan slechts de transfiguristische waarde worden aangeduid. Het is het Tao. Het is het onbepaalde van de nog ongebooren goddelijke mens. HET heeft niets meer van ons zelve, en toch moet HET worden door het offer van ons zelve. Dat is het kernmysterie!⁴³

Het gaan van de weg van het midden is geen kwestie van ons inspannen om iets te bereiken, maar om geleidelijk aan alles los te laten, ook onszelf.

Dan is er geen ik-besef, en daarom ook geen 'ik' dat zich mee laat slepen door de polariteiten, er is slechts 'leegte'. Het hart is dan leeg aan persoonlijk belang, maar tegelijkertijd totaal vervuld van de kracht van Tao.

Deze houding wordt door Zhuang Zi genoemd: vasten van het hart. Hij zegt hierover:

Yan Hui vroeg: (spreek uit als: jen gwee)

'Mag ik u vragen wat het vasten van het hart dan wel inhoudt?'

'Concentreer al je aandacht. Luister niet meer met je oren maar luister met je hart.

Luister niet meer met je hart, maar luister met je Qi.

Wat hoorbaar is houdt op bij de oren terwijl het hart nog toegankelijk is voor symbolen.

Maar de Qi is leeg; slechts dingen geven het gestalte.

Voorwaar!

In die leegte wordt de Tao vergaard.

Leeg zijn, dat is vasten van het hart'

Yan Hui reageerde met:

'Zolang ik er niet in slaag om op die manier te vasten, blijf ik de Yan Hui die ik feitelijk ben. Slaag ik er wel in, dan bestaat deze Yan Hui niet meer. Kan dát dan 'leegte' genoemd worden?'

'Absoluut!'⁴⁴

De microkosmos van de mens die in deze 'leegte' verblijft gaat nu een proces doormaken van mutatie, zoals dit in het Taoïsme wordt genoemd, of van transfiguratie, zoals de school van het Rozenkruis het noemt. Tijdens dit proces verandert het tijdelijke, stoffelijke lichaam in een goddelijk en onsterfelijk lichaam.

Net zoals het hele universum uiteindelijk terug zal keren tot in Tao, zal de mens door de transfiguratie weer opgenomen worden in de tijdloze eenheid van Tao (zie de eerste tekening van dit hoofdstuk) als een nieuwe, een wedergeboren mens (tekening hiernaast).

43. J. van Rijckenborgh, *De grote omwenteling; geheimen van het endura*, uitg. Rozekruispers, Haarlem.

44. Kristofer Schipper, *Zhuang Zi hfs. 2*, uitg. Augustus, Amsterdam, 2007.

In deze vijf hoofdstukken werd in heel grote lijnen een uiterst ingrijpend en diepgaand proces aangestipt. Daarbij zijn noodzakelijkerwijs woorden gebruikt, veel woorden misschien, bedoeld om duidelijk te maken wat uiteindelijk alleen in het eigen hart herkend kan worden, want pas dan wordt het een doorleefde werkelijkheid.

Laten we tot slot luisteren wat de oude wijze Zhuang Zi over het spreken te zeggen heeft:

Om vissen te vangen heb je een visnet nodig.

Zijn de vissen gevangen, kun je het net vergeten.

Om konijnen te vangen heb je een strik nodig.

Zijn de konijnen gevangen, kun je de strik vergeten.

Woorden bestaan omwille van hun betekenis.

Als je de betekenis begrepen hebt, kun je de woorden vergeten.

Waar vind ik een mens die woorden vergeet, opdat ik met hem praten kan?⁴⁵

De geciteerde verzen in hun geheel

Daodejing 48: zie hoofdstuk 4

Daodejing 53

Veronderstel dat ik met een grein van kennis zou wandelen op de grote Weg,
dan zou ik slechts vrezen voor afdwalen.
De grote Weg is effen,
maar mensen houden van zijpaden.

Wanneer het Hof ijverig wordt gereinigd,
maar de velden staan vol onkruid en de
graanschuren zijn zeer leeg;

wanneer men geborduurde gewaden draagt, zich
omgordt met scherpe zwaarden,
zich verzadigt aan eten en drinken,
en een teveel heeft aan goederen,
dat noem ik roverij en pocherij.
Dit is in strijd met de Weg.

J.J. Duyvendak (uit het Chinees)

Zou ik zelfs maar een klein beetje kennis hebben van het volgen van de grootse Weg, is mijn enige angst daarvan af te dwalen. Op de hoofdweg blijven is gemakkelijk, maar mensen houden ervan op dwaalsporen te worden gebracht. Als de binnenplaatsen zeer schoon zijn aangeveegd, terwijl de velden vol met onkruid staan, en alle graanschuren leeg zijn, en hun kleding rijk geborduurd en schitterend is, terwijl zij scherpe zwaarden aan de gordel dragen, en zij zichzelf verwennen met eten en drinken en zij bezit hebben in overvloed, dan noemt men dat diefstal! En diefstal is zeker niet het wezen van de Weg.

Bram den Hond (hertaling)

45. Kristofer Schipper, *Zhuang Zi hfs. 26 – X*, uitg. Augustus, Amsterdam, 2007.

Daodejing 62

De Tao is wat heilig is voor alle schepsels.
Van goede mensen de schat,
van slechte mensen de beschermer.
Met mooie woorden kun je zaken doen.
Met een voornaam gedrag kun je anderen imponeren.
Het niet goede in de mensen, zal dat ooit verdwijnen?
Als de Zoon des Hemels de troon bestijgt
en de drie voornaamste raadslieden benoemt,
ook al zijn er dan die een schijf van jade
gevolgd door een span van vier paarden komen aanbieden,
dan weegt dat toch niet op tegen gewoon te blijven zitten en hem deze Tao te presenteren.
Waarom werd in vroege tijden deze Tao zozeer vereerd?
Was dat niet omdat werd gezegd:
'wie zoekt zal door hem vinden,
wie gezondigd heeft zal door hem vergeven worden'?

Daarom was hij kostbaarder dan de hele wereld!

Kristofer Schipper (uit het Chinees)

Zie Tao als de bron van alles wat er is.
Het is de geheime schat van de goede mensen
en de toevlucht van de slechten.
Met mooie woorden kun je roem vergaren,
Maar goede daden dwingen respect af.

Als iemand de weg kwijt is, help hem dan.

Op de dag dat de keizer wordt gekroond
of de regering wordt geïnstalleerd,
moet je geen gouden cadeaus sturen
en ook geen vierspan.

Je moet rustig blijven en de Tao aanbieden.

Waarom waardeert iedereen de Tao?

Is het niet omdat je vindt wat je zoekt?

Omdat je wordt vergeven wanneer je zondigt?
Het is het grootste geschenk dat er is.

Roeland Schweitzer (hertaling)

Daodejing 57

Met rechtheid regeert men de staat,
met list voert men oorlog,
met Wu Wei wint men het Rijk.

Hoe weet ik dat het zo met het Rijk is?
Door dit:
Hoe meer bangmakende verbodsbepalingen er
in het rijk zijn,
des te armer wordt het volk;
hoe meer middelen tot productie van weelde het
volk heeft,
des te verwarder wordt de staat;
hoe bekwaamer en vernuftiger het volk is, des te
meer artificiële dingen worden er gemaakt;
hoe rijker en klaarder de wet wordt,
des te meer dieven en rovers er komen.

Daarom zegt de Wijze: ik ben Wu Wei
en dan zal het volk zich vanzelf hervormen.
Ik houd van de rust,
en dan zal het volk vanzelf recht worden.
Ik doe geen werk,
en dan zal het volk vanzelf rijk worden.
Ik heb geen begeerten,
en dan zal het volk vanzelf weer eenvoudig
worden.

Henri Borel (uit het Chinees)

Gebruik het oprechte en het juiste om het rijk
in te richten;
Gebruik overrompelingstactieken als je
troepen gebruikt;
Gebruik onverschilligheid in staatszaken om
de wereld te leiden.
Hoe weet ik dat dit zo is?
Welnu, hoe meer taboes en verboden er in de
wereld zijn, des te armer zal het volk zijn;
Hoe meer scherpe wapens het volk bezit, des
te verwarder zullen de staten zijn;
Hoe meer kennis en bekwaamheid het volk
bezit, des te meer ongebruikelijke dingen
zullen er verschijnen;
Hoe meer wettelijke kwesties op de
voorgond treden, des te meer rovers en
dieven zullen er zijn.
Daarom luiden de woorden van de Wijze:
Ik doe niets, en het volk wordt vanzelf
getransformeerd;
Ik houd van rust, en het volk is vanzelf
oprecht;
Ik ben onverschillig in staatszaken, en het
volk wordt vanzelf rijk.
Ik begeer niet te begeren, en het volk is
vanzelf echt en eenvoudig, als onbewerkt
hout.

Chris Nap (hertaling)